

TIDSSKRIFT FOR PRAKTISK TEOLOGI

NORDIC JOURNAL OF PRACTICAL THEOLOGY

ÅRGANG 41 NR. 2 (2024) S. 107–111

DOI 10.48626/TPT.V41I2.5581

Samtale

Aktivistisk kirke

Samtale med prest Ellen Hageman om kirkelig liturgisk aktivisme i klimakrisen

VED **MARION GRAU**

professor i systematisk teologi, missiologi og økumenikk ved MF vitenskapelig høyskole
marion.grau@mf.no

Prest Ellen Hageman har vært synlig som prest og aktivist i mange sammenhenger og over en årrekke. Hun har vakt oppmerksomhet i media og kirke og har bidratt med en teologisk tilnærming til sivil ulydighet i klimakampen. Hun har hatt begravelse for en skog som skulle bli motorvei, forstyrret en påskekudstjeneste da hun gikk inn med et kors med døde dyr. Og nå i august vigslet hun området som skal bli Viken park i Fredrikstad. Det ligger en teologisk tenkning og kirkekritikk til grunn for hennes engasjement. Hennes perspektiv er et viktig bidrag til diskusjonen om hva kirkelig og spesielt liturgisk handling kan og bør være i en raskt forverrende klimakrise.

MARION GRAU Hva var det som motiverte deg til å gjennomføre en vigsling av skogen som er planlagt å bli til Viken (industri-)park?

ELLEN HAGEMAN Naturen er i krise. Guds skaperverk er i krise. Jeg tror ideen om å vigsle en skog dukket opp etter en tur til den såkalte Google-tomta i Skien sammen med lokallaget av aktivistgruppen Extinction Rebellion i Telemark for flere år siden. Jeg tenkte at dersom kirka vigsler en skog (eller et annet naturområde) sånn at det blir hellig, så er det en måte kirka kan være med på å beskytte natur mot nedbygging. Man kan jo ikke hogge en hellig skog! Det blir som å vandalisere en kirkegård. Det er å trække over en grense som skaper reaksjoner i folk. For det er noe av det som er problemet vi står i: nemlig at vi som mennesker stadig og planmessig trækker over naturens tålegrense. Og vi gjør det uten at vi kjenner noe. Altså: det er ingen tabuer eller skam knyttet til å trå over disse grensene. Og jeg tenker at religion alltid forholder seg til sånne størrelser; tabuer og skam, på en eller annen måte. Fordi religion forholder seg til det hellige.

For oss som kristne betyr det at kirka forvalter noe hellig. Og det hellige er alltid noe som befinner seg på andre siden av en grense, en grense vi ikke skal trække over. Dette var også grunnen til at jeg gikk inn i kirka i Skien på første påskedag for et par år siden med døde dyr spikra opp på et kors: Vi ofrer dyr, andre levende vesener, vi tar deres hjem, uten at det skjer noe i oss. Å bygge mer motorvei eller hytter i dag er et tegn på en skamløshet, som vi som kirke må ta et oppgjør med. Og det holder ikke at vi gjør det i et verdslig språk. Det er nemlig et av problemene, at kirka, kirkemøtet eller biskopene, kommer med uttalelser om skaperverket, men at dette blir formulert som riktige meninger som ikke munner ut i liturgisk handling.

GRAU Kan du si litt om liturgien du brukte?

HAGEMAN Siden Den norske kirke faktisk har en liturgi for vigsling av et geografisk område, nemlig Vigsling av kirkegårder, så tok jeg utgangspunkt i denne. Poenget var jo ikke å finne opp en ny liturgi selv, men å forankre vigslinga av denne skogen i Fredrikstad i den liturgiske tradisjonen vi allerede har. På den måten ble liturgien også tettere knytta til min rolle som ordinert prest. Det var også en måte å utfordre kirken og biskopen på. Siden jeg er ordinert prest og gjennomfører en (nesten) etablert liturgi, blir skogen, på samme måte som en kirkegård, hellig gjennom ritualet. Og da måtte biskopen forholde seg til det jeg hadde gjort på en annen måte enn dersom jeg bare hadde lagd liturgien selv.

Jeg har jo tidligere gjort noe liknende når jeg som prest sammen med XR Telemark gjennomførte en skogsbegravelse. Da tok vi utgangspunkt i en helt vanlig begravelsesliturgi og gjorde noen små endringer for å tilpasse det til

en skog. Det var i et område på Meheia mellom Kongsberg og Notodden for et par år siden. Der er det planlagt en trefelts motorvei gjennom verneverdig furuskog. Og det til og med uten at trafikkgrunnlaget er tilstede for en så stor vei. Men man regner med at det blir nok biler på veien der når veien blir større og rettere. Det er tilstrekkelig for å fatte et sånt vedtak. Det er ganske ille. Det handler altså om at man skaper et behov – ikke at man dekker et eksisterende. Det samme kan man si om Viken Park.

Ja, og forresten: Den velsignelsen som jeg hadde på slutten av skogsvigslinga, var den samme som vi brukte i skogsbegravelsen. Det er den største forskjellen på liturgi for vigsling av kirkegården og liturgien for vigsling av skog: at jeg la til en velsignelse på slutten som ikke finnes i kirkegårdsliturgien. I denne velsignelsen nevner jeg ulike planter, trær, fugler og dyr ved navn. Det var et poeng: å gjøre den velsignelsen så konkret så mulig. Det vi har navn for – det forholder vi oss til på en annen måte enn den navnløse naturen. Det er god, gammeltestamentlig visdom i det.

GRAU Tenker du at alle kunne gjennomført et slikt ritual?

HAGEMAN Det er jo ingen som kan nekte noen det. Men det er klart: Det at det er en ordinert prest under biskoppelig tilsyn som gjør det, det legger press på kirken på en annen måte. Men jeg tenker at det å etablere religiøse praksiser knytta til naturområder, det være seg en skog, elv, et vann eller et fjell, det er noe vi alle kan gjøre. Og da gjelder det jo særlig å benytte seg av områdene på en praktisk religiøs måte over tid. Hva slags religion, kirkesamfunn eller annet, som utfører et sånt ritual eller praksis, er kanskje ikke det viktigste. Men dersom det skjer over tid og folk får et forhold til det, så vil jo området bli hellig etter hvert. Det finnes hellige lunder rundt om i Europa, f.eks. i Estland, og i samisk tradisjon har vi hellige fjell. Men det er fullt mulig å etablere hellige områder i naturen i dag også. Og nettopp den krisesituasjonen vi står i kan motivere til slik handling.

Jeg både håper og tror vi kommer til å se mer av sånt etter hvert. Det eneste jeg tenker er at det er viktig at det ikke bare handler om såkalt uberørt natur, at det hadde vært en god ting om det handla om trua natur uansett. Dyr og planter har jo en verdi i seg selv, selv om de ikke er rødlista.

GRAU Hva slags reaksjoner har du fått etter vigslinga i Fredrikstad?

HAGEMAN Så å si bare positive reaksjoner. Og mange! Det er flott å oppleve at mennesker både i og utafør kirken kan relatere til dette. Jeg tror mange opplever naturen som hellig i seg selv på en aller annen måte. Og de ser på det jeg gjorde som en bekreftelse av det. Samtidig er det jo sånn at i vår kultur så er faktisk ikke naturen hellig. Hadde den vært det, så hadde vi jo ikke stått i den naturkrise vi står i nå. Da hadde aldri et sånt inngrep som Viken park en gang

vært foreslått. Og det er jo også tydelig i de reaksjonene jeg har fått, for det er folk som vil at jeg skal komme og vigsle trua naturområder i nærheten av hvor de bor.

Men da har jeg prøvd å få folk til å ta kontakt med den lokale soknepresten. Det er avgjørende for at dette kan bli starten på en kirkelig liturgisk aktivisme. Det nytter ikke bare at det er jeg som driver med dette. Da må kirken gjøre det selv. Det er jo dette jeg har sagt hele tiden: Det var ikke jeg som skulle vigsle skogen på Tofteberg – det burde biskopen tatt initiativ til. Det er viktig at kirkas ord om vern av skaperverket resulterer i konkret handling.

GRAU Har du hørt noe fra biskopen i etterkant av dette?

HAGEMAN Nei. Det har vært helt stille.

GRAU Hva sier det deg?

HAGEMAN At det er bekvemt for kirka at jeg gjør dette, at de kan si at de støtter vigslinga, at vi trenger alle, men samtidig at de unnlater å ta kampen lokalt selv. Det er synd. Og det er alvorlig. For all natur er både global natur og lokal natur. Og all natur er en del av skaperverket. Hvis kirkas ord om vern av skaperverket skal ha troverdighet, hvis vi skal skape det framtidshåpet som biskopen i Borg snakker så vakkert om, da må vi forankre det håpet i handling. Og det å vigsle et trua område er en sånn handling. Det er en liturgisk handling. Det er en måte å re-sakralisere naturen på. Skogen må bli hellig! Og vi som kirke har en mulighet til å gjøre dette gjennom liturgiske handlinger.

Til sammenlikning: Det fantes heller ikke ordninger for å vie likekjønna par i sin tid. Men så begynte noen med liturgisk aktivisme – de velsigna likekjønna par, de tok utgangspunkt i den eksisterende ekteskapsliturgien og benytta den for likekjønna par. Og vi må huske at de som gjorde dette, de gjorde det i en tid hvor folkeflertallet i Norge var imot at homofile kunne gifte seg. Det var prester og folk i kirka som gikk foran. Det må vi gjøre i dag også i møte med klima- og naturkrisa.

GRAU Men er liturgisk aktivisme nok?

HAGEMAN Nei, men det er et avgjørende første steg. Når en skog er blitt vigsle, når den er blitt hellig, så følger det selvfølgelig et ansvar for å ta vare på den skogen. Da må kirken kjempe side om side med andre organisasjoner for å verne den fra nedbygging, vandalisering og vold. Vi må forvalte skogen – eller fjellet eller elva– som hellig. Invitere til stille bønn, ta med konfirmanter på tur, flytte gudstjenestene dit. Det er i det hele tatt viktig at kirka bruker et religiøst språk om det som skjer. Bispeuttalelser i sekulære termer er ikke nok. Vi må blande Gud og Jesus inn i dette.

GRAU Hvorfor tror du kirka unnlater å gjøre dette?

HAGEMAN Fordi den ikke vil støte bort noen. Presterollen er i stor grad blitt en trøste- og bærerolle. Sjelesorgen står i veien for tydeligheten. Det å inkludere folk er blitt folkekirkens mantra. Da blir det vanskelig å ta stilling i konkrete saker. For om vi ikke tør å si høyt at Gud ikke vil at Viken park skal bygges – hva betyr det egentlig å verne skaperverket da? Er det bare ord? Store ord som ikke forplikter?

Det er avgjørende at vi tolker det som skjer teologisk. Når naturen bygges ned, må vi identifisere dette som vold mot skaperverket. Og naturkrisa og klimakrisa – vi må kunne si høyt i kirka at det faktisk er krise, at dette likner endetiden. Vi kan ikke forkynde et sukkersøtt, velment håp. Vi må ta forferdelsen inn i kirkerommet. Vi må rett og slett snakke sant. Det gjør kirka i all for liten grad i dag. Kirka vil identifiseres med håp. Men håp for hvem? Og håp om hva? For håpet om profitt for utbyggerne av Viken park gir ikke håp for grevlingen i Toftebergåsen. Og håpet om arbeidsplasser gir ikke håp for økosystemet. Vi er nødt til å gå inn i det som er vanskelig. Og vi må gjøre det teologisk.

Og når kirka snakker om natur og klima-krisa, så ender den alt for ofte i individualisme, i hva du og jeg kan gjøre. Og det er fint å ta med pose på butikken, men, skal vi snu utviklingen, så må vi konfrontere makta. Jesus rydda tempelplassen. Det kan være vi skal lære noe av det. For det er kapitalmakta og lobbyistmakta deres og politikerne vi må konfrontere. Det må faktisk kirka tørre om bekymringa for skaperverket ikke bare skal ende i fromme bønner. Kapitalmaktas potensielle herjinger truer ikke bare i Fredrikstad, men over hele kloden. Kirka må rett og slett bli mer aktivistisk.